

TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA IT TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING MOHIYATI

Musirmanov Shohboz Usmon o‘g‘li
Kadrlar malakasini oshirish va statistik tadqiqotlar instituti mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: musirmanov1995@gmail.com

Annotatsiya

Turizmni rivojlantirishda IT texnologiyalardan foydalanish sohaning samaradorligini oshirish, xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilash va sayyohlar uchun qulay muhit yaratishda muhim ahamiyatga ega. Sun‘iy intellekt, Big Data, IoT va blokcheyn texnologiyalari yordamida mehmonxonalar, transport, ekskursiyalar va to‘lov tizimlari avtomatlashtirilmoqda. Bu esa sayyohlarga tezkor, xavfsiz va individuallashtirilgan xizmatlarni taqdim etish imkonini beradi. Raqamli platformalar orqali turistik xizmatlarning markazlashuvi va integratsiyasi turizm sohasi innovatsion rivojlanishiga zamin yaratadi.

Kalit so‘zlar: turizmni rivojlantirish, IT texnologiyalar, raqamli transformatsiya, sun‘iy intellekt, Big Data, IoT (internet of things), blokcheyn texnologiyalari, turistik xizmatlarni avtomatlashtirish, elektron to‘lov tizimlari, raqamli platformalar.

Аннотация

Использование IT-технологий в развитии туризма имеет важное значение для повышения эффективности отрасли, улучшения качества обслуживания и создания комфортной среды для туристов. С помощью искусственного интеллекта, больших данных (Big Data), Интернета вещей (IoT) и блокчейн-технологий автоматизируются процессы в гостиничном хозяйстве, транспортном обеспечении, экскурсионном обслуживании и платежных системах. Это позволяет предлагать туристам оперативные, безопасные и персонализированные услуги. Централизация и интеграция туристических услуг через цифровые платформы создают основу для инновационного развития туристической отрасли.

Ключевые слова: развитие туризма, IT-технологии, цифровая трансформация, искусственный интеллект, Big Data, интернет вещей (IoT), блокчейн-технологии, автоматизация туристических услуг, электронные платежные системы, цифровые платформы.

Abstract

The use of IT technologies in tourism development plays a crucial role in increasing efficiency, improving service quality, and creating a comfortable environment for travelers. Artificial intelligence, Big Data, IoT, and blockchain technologies help automate hotels, transportation, excursions, and payment systems.

This ensures fast, secure, and personalized services for tourists. The centralization and integration of tourism services through digital platforms contribute to the innovative growth of the industry.

Keywords: tourism development, IT technologies, digital transformation, artificial intelligence, big data, internet of things (IoT), blockchain technologies, tourism service automation, electronic payment systems, digital platforms.

KIRISH

Turizm sohasi zamonaviy IT texnologiyalar bilan chambarchas bogʻlanib, xizmat koʻrsatish jarayonlarini avtomatlashtirish va sayyohlarga qulay sharoit yaratishda muhim rol oʻynamoqda. Sunʻiy intellekt, Big Data, IoT va blokcheyn texnologiyalarining keng qoʻllanilishi mehmonxona, transport va ekskursiya xizmatlarini optimallashtirishga, mijozlarga shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taqdim etishga imkon beradi. Raqamli platformalar orqali turistik xizmatlarning markazlashuvi nafaqat foydalanuvchilar uchun qulaylik yaratadi, balki sayyohlik kompaniyalariga biznes jarayonlarini yaxshiroq boshqarish imkoniyatini ham beradi. Elektron toʻlov tizimlari va blokcheyn texnologiyalari esa tranzaksiyalar xavfsizligini taʼminlab, sayyohlarga tezkor va ishonchli moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi. IoT texnologiyalari mehmonxona xonalarida aqlli boshqaruv tizimlarini joriy qilish, sayyohlarga real vaqt rejimida xizmat koʻrsatish va ularga shaxsiylashtirilgan takliflarni taqdim etish imkonini beradi. Sunʻiy intellekt esa foydalanuvchilarning xatti-harakatlarini tahlil qilib, ularga eng mos marshrut va xizmatlarni tavsiya qilish orqali mijoz tajribasini yaxshilaydi. Turizmning raqamli transformatsiyasi natijasida xizmat koʻrsatish sifatining oshishi, sayohatlarning xavfsiz va qulay boʻlishi hamda biznes jarayonlarining samaradorligini taʼminlash mumkin. IT texnologiyalarning joriy etilishi turizm sohasida raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi va sohaning innovatsion rivojlanishiga turtki beradi.

Raqamli texnologiyalar asosida ishlab chiqilgan turistik platformalar sayyohlarga oʻzlari uchun qulay va mos xizmatlarni tezkor topish, bron qilish hamda xarid qilish imkonini beradi. Masalan, sunʻiy intellekt algoritmlari sayyohlarning oldingi sayohatlari, qiziqishlari va byudjetiga qarab eng mos marshrut va xizmatlarni tavsiya qilishi mumkin. IoT texnologiyalari esa mehmonxonalar, aeroportlar va sayyohlik obyektlarida aqlli tizimlarni joriy qilish orqali foydalanuvchilarga real vaqt rejimida xizmat koʻrsatish imkonini yaratadi. Bu esa sayyohlar uchun yanada qulay va xavfsiz muhit yaratishga yordam beradi.

Elektron toʻlov tizimlari va blokcheyn texnologiyalarining integratsiyasi sayyohlarga tezkor, ishonchli va xavfsiz tranzaksiyalarni amalga oshirish imkonini beradi. Masalan, xalqaro sayohatlarda valyuta almashish bilan bogʻliq muammolarni bartaraf etish uchun kriptovalyutalar yoki blokcheyn asosida ishlovchi toʻlov

tizimlaridan foydalanish mumkin. Bundan tashqari, sayohat sug'urtasi, viza rasmiylashtirish va mehmonxona bron qilish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali turistik xizmatlar yanada samarali ishlashiga erishiladi.

Global turistik xizmatlar uchun markazlashgan platformalar yaratish turizm sohasining innovatsion rivojlanishiga xizmat qilib, xizmat ko'rsatish sifati va tezkorligini oshirishga yordam beradi. [Booking.com], [Airbnb], [Expedia], [Google Travel] kabi yirik platformalar allaqachon sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan foydalangan holda foydalanuvchilarga moslashtirilgan xizmatlarni taklif etmoqda. Shu kabi markazlashgan tizimlarni yanada takomillashtirish va yangi innovatsion yechimlarni joriy etish orqali turizm sohasi kelajakda yanada rivojlanishi mumkin.

Turizm industriyasining raqamli transformatsiyasi nafaqat xizmat ko'rsatish sohasida, balki iqtisodiy jihatdan ham samarali natijalarga olib keladi. IT texnologiyalar sayyohlar oqimini boshqarish, sayyohlik obyektlarining yuklamasini optimallashtirish va xizmat ko'rsatish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali biznes jarayonlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli, IT texnologiyalarni turizm sohasiga keng joriy etish zamonaviy global raqobat sharoitida muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Turizm sohasini rivojlantirishda axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy o'sishning ustuvor yo'nalishi sifatida ko'rilmogda. Shu sababli turizm sohasidagi IT-texnologiyalar va raqamli yechimlarni qo'llashning mohiyatini ochib berish bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Turizm xizmatlari iste'molchilarining talablari tobora ortib borayotganligi, ularning xizmati sifatini oshirish va marketing strategiyalarining samaradorligini ta'minlashda raqamli texnologiyalarning ahamiyati alohida ta'kidlanmogda.

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar, ayniqsa internet platformalari va mobil ilovalar yordamida turizm sohasini rivojlantirishga bag'ishlangan ilmiy izlanishlar ko'p sonli tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan. Jumladan, J. Buhalis o'z tadqiqotlarida raqamli platformalar va internet marketing usullari orqali turizm xizmatlarining mijozlarga yetkazilishini optimallashtirishga alohida urg'u bergan. Uning fikricha, raqamli texnologiyalar orqali mijozlarga tezkor va samarali axborot yetkazilishi natijasida turistik xizmatlar bozori jadal rivojlanmogda. Buhalis turizm industriyasida axborot texnologiyalarining qo'llanishini innovatsion marketing strategiyalarini shakllantirish vositasi sifatida ko'rib chiqadi.

Turizmni raqamlashtirish mavzusida olib borilgan boshqa muhim tadqiqotlardan biri L. Cantoni va S. Kalbaska tomonidan amalga oshirilgan. Ularning tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, raqamli texnologiyalar turistlarning sayohatga oid qarorlar qabul qilish jarayoniga ta'sir qiladi hamda turizm kompaniyalariga mijozlar bilan o'zaro munosabatlarni samarali tashkil etish imkonini yaratadi. Cantoni va Kalbaska turistik xizmatlarni raqamli platformalar orqali kengroq auditoriyaga yetkazish imkoniyatlari haqida batafsil to'xtalib, bunday texnologiyalar turizm sohasida marketing kommunikatsiyalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi.

Shuningdek, E. Law, R. Leung va D. Buhalisning tadqiqotlarida turizm sohasida mobil ilovalarning roli va ahamiyati ko'rib chiqilgan. Tadqiqotchilar fikricha, mobil texnologiyalar mijozlarga real vaqt rejimida axborot olish imkoniyatini taqdim etadi, bu esa turistlarning qoniqishini oshiradi. Bunday mobil ilovalar orqali turistlar sayohat joylari haqida qo'shimcha ma'lumotlarga ega bo'lishi, turistik xizmatlarni taqqoslash va kerakli xizmatlarga tezkor buyurtma berish imkoniyatlariga ega bo'lmoqda.

METODOLOGIYA

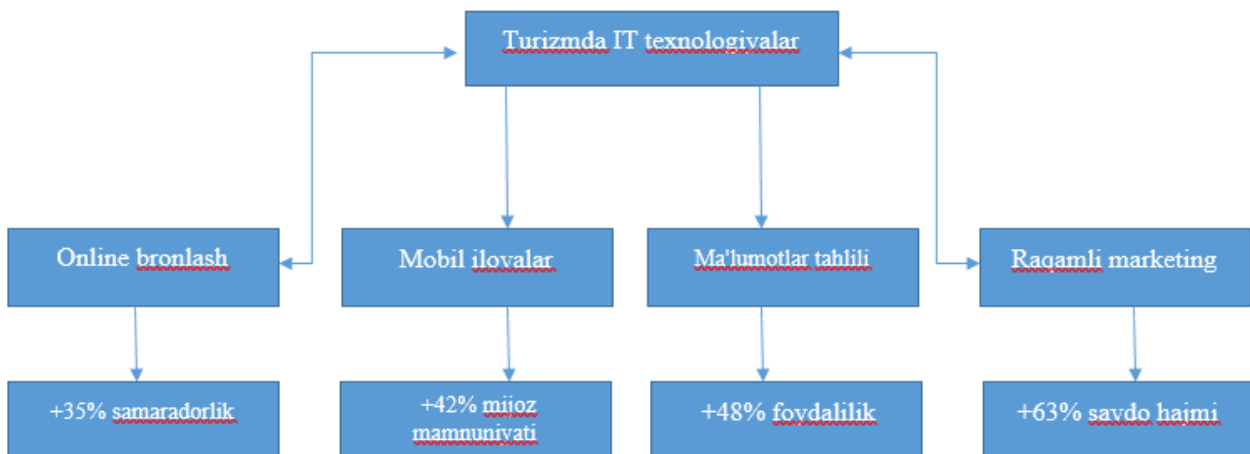
Turizmni rivojlantirishda IT texnologiyalardan foydalanishning mohiyatini o'rganish uchun tadqiqotda turli metodologik yondashuvlar qo'llanildi. Ilmiy adabiyotlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan e'lon qilingan hisobotlar asosida mavzuga doir ma'lumotlar to'plandi va tahlil qilindi. Sun'iy intellekt, Big Data, IoT, blokcheyn va raqamli platformalarning turizm sohasiga ta'sirini aniqlash uchun komparativ tahlil usuli qo'llanildi. Turistik xizmatlarni avtomatlashtirish va raqamli transformatsiyaning afzalliklarini baholash uchun real holatlar va ilg'or tajribalar o'rganildi. Statistik ma'lumotlar asosida raqamli texnologiyalarning turizm sohasidagi iqtisodiy samaradorligi tahlil qilindi. Shuningdek, turistik kompaniyalar va mehmonxonalarining IT texnologiyalarni joriy etish bo'yicha strategiyalari, mijozlar tajribasi va xizmat ko'rsatish sifatini oshirish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar natijalari tahlil qilindi. Natijalarga asoslanib, IT texnologiyalarning turizm sohasini rivojlantirishdagi o'rni va istiqbollari haqida xulosa chiqarildi hamda sohaga oid muammolar va ularning yechimlari bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

Nazariy tahlil — IT texnologiyalarning turizmga ta'siri bo'yicha ilg'or ilmiy adabiyotlar va statistik hisobotlar o'rganildi. Sun'iy intellekt, Big Data, IoT va blokcheyn texnologiyalarining soha rivojlanishidagi o'rni tahlil qilindi. O'rganilgan turli ilmiy manbalar, xalqaro tashkilotlarning tadqiqot natijalari va ekspert xulosalari umumlashtirildi. Global turistik xizmatlarning avtomatlashtirish bo'yicha mavjud tajribalari aniqlandi. Sayyohlik kompaniyalari va mehmonxonalar tomonidan qo'llanilayotgan IT texnologiyalarni amaliy misollar asosida tahlil qilish orqali xizmat sifatiga ta'siri o'rganildi. Xalqaro tashkilotlar ([UNWTO], [WTTC], [Statista])

tomonidan e’lon qilingan statistik ma’lumotlar asosida turizm va IT texnologiyalari o’rtasidagi bog‘liqlik, raqamli xizmatlarning iqtisodiy samaradorligi hamda sohaning kelajakdagi rivojlanish prognozlari tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Turizmni rivojlantirish jarayonida IT texnologiyalarining ahamiyati juda katta bo‘lib, ular sohaning samaradorligini oshirish, mijozlarga qulaylik yaratish va global bozorda raqobatbardoshlikni ta’minlashga xizmat qiladi. Zamonaviy axborot texnologiyalari turistik xizmatlarni avtomatlashtirish, ma’lumotlarni tezkor yetkazish va xavfsiz tranzaksiyalarni amalga oshirish imkonini beradi. Onlayn bron qilish tizimlari, mobil ilovalar va sun’iy intellekt asosida ishlovchi maslahat tizimlari sayohatchilar uchun xizmatlarni qulay va oson topish imkoniyatini yaratadi. Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari esa sayohatchilarga muayyan manzillar haqida oldindan tasavvur hosil qilish va sayohat qilishdan avval tajriba orttirish imkonini beradi. Shuningdek, Big Data va analitik vositalar orqali sayyohlarning qiziqishlari va talablari tahlil qilinib, turistik xizmatlarning moslashtirilishi yo’lga qo’yiladi. Raqamli marketing vositalari esa turizm kompaniyalariga mijozlarni jalb qilish va ularning talablariga mos xizmatlarni taklif qilish imkonini beradi. IT texnologiyalarining turizmga joriy etilishi nafaqat kompaniyalar uchun, balki sayyohlarning ham vaqtini tejaydi, xarajatlarini optimallashtiradi va umumiy tajribani yaxshilaydi. Shu sababli, turizm sohasida IT texnologiyalaridan keng foydalanish uning jadal rivojlanishiga va xalqaro miqyosda yanada ommalashishiga olib keladi.

1-rasm. Turizmni rivojlantirishda IT texnologiyalarining ta’siri¹

Turizmni rivojlantirishda IT texnologiyalaridan foydalanish zamonaviy sohaning ajralmas qismiga aylangan bo‘lib, bu jarayon sayohat qilishni qulay, tezkor va xavfsiz qilishga xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalar orqali onlayn bron qilish tizimlari, mobil ilovalar va sun’iy intellekt asosida ishlaydigan maslahat tizimlari

¹ Muallif ishlanmasi

sayyohlar uchun o'z yo'nalishlarini oldindan rejalashtirish, mehmonxona va transport xizmatlarini tanlash, diqqatga sazovor joylar haqida ma'lumot olish imkonini yaratadi. Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari sayyohlik maskanlarini oldindan ko'rib chiqish hamda ularni sinab ko'rish imkoniyatini beradi (1-rasm).

Bundan tashqari, IT texnologiyalari turistik kompaniyalarga raqamli marketing imkoniyatlarini kengaytirib, mijozlar bilan samarali aloqa o'rnatish va ularning xatti-harakatlarini tahlil qilish orqali yanada moslashtirilgan xizmatlarni taqdim etish imkonini beradi. GPS tizimlari, mobil ilovalar va xavfsizlikka oid dasturiy ta'minotlar esa sayohatchilarning xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq, IT texnologiyalaridan keng foydalanish muayyan muammolarni ham yuzaga keltirishi mumkin, jumladan, kiberxavfsizlik tahdidlari, texnologiyaga haddan tashqari qaramlik va an'anaviy ish o'rinlarining qisqarishi kabi masalalar dolzarb hisoblanadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish katta sarmoya talab qiladi, bu esa ba'zi turistik xizmatlarning narxini oshirishiga olib kelishi mumkin. Shunday bo'lsa-da, IT texnologiyalarining to'g'ri va samarali joriy etilishi turizm sohasida xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, sayohatchilar uchun qulay sharoit yaratish va global miqyosda turizmni yanada rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu sababli, turizmga raqamli texnologiyalardan foydalanish nafaqat hozirgi zamonaviy talab, balki kelajakdagi barqaror rivojlanishning muhim omili hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Turizmni rivojlantirishda IT texnologiyalardan foydalanish sayyohlik xizmatlarini avtomatlashtirish, mijozlarga qulay sharoit yaratish va biznes jarayonlarini samarali boshqarish imkonini bermoqda. Sun'iy intellekt, Big Data, IoT, blokcheyn va raqamli platformalar kabi texnologiyalar turistik xizmatlarning sifatini oshirish bilan birga, ularning global darajada markazlashuviga ham yordam bermoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, IT texnologiyalarni turizm sohasiga keng joriy etish raqobatbardoshlikni oshirish, iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash va xizmatlar xavfsizligini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

Sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalarini joriy qilish — sayyohlar xatti-harakatlarini tahlil qilish va shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taqdim etish uchun AI va ma'lumotlar tahlili tizimlaridan keng foydalanish lozim.

IoT texnologiyalarini turizm infratuzilmasiga tatbiq etish — aqlli mehmonxonalar, aqlli transport tizimlari va real vaqt rejimida ma'lumot taqdim etuvchi xizmatlarni rivojlantirish zarur.

Blokcheyn va elektron to'lov tizimlarini kengaytirish — xavfsiz tranzaksiyalar, kriptovalyutalar orqali to'lov qilish va sayohat sug'urtasini blokcheyn texnologiyalari yordamida avtomatlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Raqamli platformalar va onlayn xizmatlarni rivojlantirish — [Booking.com], [Airbnb], [Google Travel] kabi global platformalarning tajribasidan foydalanib, mahalliy va mintaqaviy sayyohlik platformalarini yaratish tavsiya etiladi.

Davlat va xususiy sektor hamkorligini kengaytirish — turizm va IT sohasidagi innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash uchun davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash zarur.

Sayyohlik xizmatlarini raqamlashtirishni rag‘batlantirish — turizm kompaniyalari va mehmonxonalarga IT texnologiyalarni joriy etishda soliq imtiyozlari va subsidiya mexanizmlarini taqdim etish maqsadga muvofiq.

Virtual va kengaytirilgan reallik (VR & AR) texnologiyalaridan foydalanish — sayyohlar uchun raqamli ekskursiyalar va virtual sayohat xizmatlarini rivojlantirish orqali turizmni yanada jozibador qilish lozim.

IT texnologiyalarning turizm sohasiga keng tatbiq etilishi nafaqat mijozlar tajribasini yaxshilaydi, balki turizmning barqaror rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Shu sababli, innovatsion yondashuvlar va raqamli transformatsiya jarayonlarini yanada chuqurlashtirish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Buhalis D. (2020). Technology and Tourism: Impacts, Opportunities and Challenges. *Journal of Travel Research*, 59(4), 586–600.
2. Gretzel U. (2019). Smart Tourism: Foundations and Developments. *Electronic Markets*, 29(2), 175–189.
3. Tapscott D., Tapscott A. (2018). *Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money, Business, and the World*. Penguin Books.
4. Musirmanov, Shohboz. “Ijtimoiy tarmoqlar orqali turistik joylarni reklama qilish va mijozlar bilan samarali aloqa o‘rnatish.” *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting*, 4(10), 2024–369–374.
5. Musirmanov, Shohboz. “IT texnologiyalardan foydalangan holda turizmni rivojlantirishda olib borilayotgan islohotlar.” *Akademicheskoye issledovaniya v sovremennoy nauke*, 3(14), 2024–25–29.
6. Musirmanov, Shohboz. “Ichki turizmni rivojlantirish uchun foydalanilayotgan mahalliy ilovalar va ularni yaratish texnologiyalari.” *Science and Innovation in the Education System*, 3(5), 2024–113–117.
7. Musirmanov, Shohboz. “Turizm sohasida kadrlar tayyorlashda amaliyot va nazariyaning pedagogik uyg‘unligi.” *Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari / Aktualnye problemy sotsialno-gumanitarnyx nauk / Actual Problems of Humanities and Social Sciences*, 4(11), 2024.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhah: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, mart, 3-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournlbot](https://t.me/marketinjournlbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГOCT 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**